

Тетяна Іванюк

м. Вінниця

(Наук. керівн. – д. філол. наук, проф. Іваницька Н.Л.)

ЕЛЕМЕТИ «ВІРШУВАННЯ» ПРИ ВИВЧЕННІ ПРИКМЕТНИКІВ У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

Анотація

У статті проаналізовано переваги та ефективність вживання елементів віршування під час уроків української мови в середній школі; охарактеризовано використання різних видів дидактичних віршів під час уроку.

Ключові слова: елементи віршування, дидактичні вірші, прикметник, активізація навчання.

Аннотация

В статье проанализированы преимущества и эффективность употребления элементов поэтической речи на уроках украинского языка в средней школе; представлена характеристика использования различных видов дидактических поэзий во время урока.

Ключевые слова: элементы поэтической речи, дидактические поэзии, имя прилагательное, активизация обучения.

Abstract

The article analyzes the advantages and efficiency of using elements of verse during the Ukrainian language lessons in high school; the use of different types of didactic poems during the lesson is characterized.

Keywords: *elements of verse, didactic poems, adjective, activation of learning.*

«Слово допомагає глибше відчутти найтонші відтінки краси, а краса ніби зміцнює у свідомості емоційне забарвлення слова, доносить до розуму і серця його мелодію і аромат» – так писав відомий український педагог В. О. Сухомлинський. Слово виховує людину, воно може піднести настрій чи налаштувати на роботу. Виховання та навчання дітей на уроках української мови може успішно відбуватися із використанням віршів.

Досвід педагогів показав, що дитина на уроці краще і швидше засвоює навчальний матеріал, коли правила будуть у формі або гри, або вірша. Через вірш активізується учнівська увага, навчальний процес стає жвавішим. Вірш перетворюється у гру для дітей, а вони це люблять. Учні, звичайно, повинні розуміти і вивчати правила, що є в підручнику. І саме вірш допоможе осмислити їм ці правила. Важливо те, щоб учні отримали задоволення від того, що вивчають.

Учитель має творчо підходити до вибору віршованих правил, адже чим цікавіші будуть вірші, тим краще учні запам'ятають матеріал, тому що основне завдання педагога – зацікавити учня на уроці, щоб він працював, брав активну участь у навчальному процесі.

Перехід до гуманістичної педагогіки, спрямованої на розвиток і саморозвиток особистості, від простого засвоєння інформації до розвитку свідомого мислення передбачає формування у школярів високого рівня мовленнєвих умінь, що співвідноситься з різними видами діяльності – слухання і розуміння, говоріння, читання і письма. Учителеві необхідно постійно пам'ятати, що уроки мають бути цікавими, викликати в учнів інтерес до вивчення мовних явищ, формувати бажання глибше пізнавати їх [5].

Для вчителя важливо вміти на кожному уроці створювати ситуації для живого мовленнєвого спілкування, збагачуючи чуттєво-емоційний досвід школярів. Серед ефективних засобів під час вивчення окремих тем на уроках української мови виділяють так звані «дидактичні вірші», адже з поетичної мови починається усвідомлення дитиною самої себе, спілкування й пізнання навколишнього світу [5].

«Дидактичні вірші» розглядають як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів, дієвий інструмент учителя, який дозволяє зробити процес навчання захопливим та цікавим. Цьому питанню приділяється увага багатьох психологів та педагогів (Н. Бібік, В. Паламарчук, О. Савченко, Г. Шамова, Г. Щукіна).

«Дидактичні вірші» для дітей пишуть такі педагоги, як Л. Лужецька, А. Свашенко, Д. Білоус, Б. Пилат, Т. Блащук, В. Тименко та інші. Автори вважають, що їхні дидактичні вірші вчителі можуть використовувати як на етапі формування знань, так і на етапі формування умінь і навичок на уроках української мови у школі.

Мета статті – ознайомити з елементами віршування на уроках української мови, при вивченні прикметника у 6 класі.

Віршування, або версифікація (лат. *versus* – вірш та *facio* – роблю) – 1) мистецтво виражати свої думки у віршованій формі; 2) система організації поетичного мовлення, в основі якої міститься закономірне повторення певних мовних елементів, що складаються на підставі культурно-історичної традиції певної національної мови. Система віршування – це сукупність норм та принципів версифікаційної майстерності, розбудовується на підставі певного ритмічного критерію. Відповідно до просодичних властивостей мов вона розмежовується на дві групи – *квантитативну*, що характеризується нормативним чергуванням довгих та коротких складів, зумовлених кількістю часу, необхідного для вимови складу, та долучених до нього більших ритмічних одиниць (античне віршування, аруз, навіть народне віршування українців), і *квалітативну*, спрямовану на врахування не тривалості складів, а їхньої акцентної виразності, пов'язаної з принципом наголошеності та ненаголошеності [7].

Віршування на уроках української мови – це вірші, в зміст яких вкладено певне правило або завдання для учнів, відповідно до теми уроку та вікових особливостей учнів.

Враховуючи тему, учитель готує такі дидактичні вірші, які змушують задуматись над їхнім змістом, розвивають мислення, а також сприяють повнішому і швидшому засвоєнню навчального матеріалу.

Вивчення мовних тем із застосуванням віршів активізує увагу учнів, вносить позбавлення у виховний процес. Так, починаючи вивчати тему

«Прикметник» у 6 класі, можна використовувати такі віршовані рядки як епіграф до уроку:

Прикметник дасть іменнику-предмету

якусь його ознаку чи прикмету...

(Дмитро Білоус)

Прикметник – це частина мови,

без неї нам не обійтись.

Ти вслухайсь в слово пречудове,

йому, як другові, всміхнись.

Наступні рядки допоможуть учням сформулювати правило, яку частину мови називають прикметником:

Це частина мови, без якої, друже, тяжко обійтись.

Хто нам вкаже колір, яка парта в школі,

день який надворі, яка потім ніч?

Звісно ж, це прикметник допоможе всюди:

виразить ознаку, колір він назве,

вкаже на прикмету, форму, колір, розмір,

ще й на приналежність предмета комусь [6]

Елементи «віршування» можна також використовувати у різноманітних вправах.

Прочитати вірш. Знайти в них прикметники, проаналізувати їх як частину мови.

Горобці сіренькі, снігурі строкаті

Прилітають взимку на балкон до Каті:

Нагодуй, Катрусю, пожалій, Катрусю,

Бо лютує лютий, сад снігами скутий,

Дме холодний вітер, крутить хуртовина...

І птахів годує Катя-Катерина, вдача голубина! [4].

Відгадати загадки. Знайти прикметники разом із іменниками. Визначити відмінок.

*а) Червонясту шубку має,
По гілках вона стрибає,
Хоч мала сама на зріст,
Та великий має хвіст,
Як намисто оченята...*

Хто це? Спробуй відгадати. (Білка)

*б) Що за дивна птиця?
Світла денного боїться...
Дзьоб крючком, великі очі,
І не спиться їй щоночі.
Ху-ху-ху! – кричить вона.
Відгадали? Ні? (Сова) [4].*

Важливо звернути увагу на те, що, добираючи дидактичні вірші, вчитель має дбати про те, щоб вони мали певний виховний зміст. Правило, закладене у вірші, має бути чітко сформульоване і доступне для учнів відповідного віку. Використовувати дидактичні вірші на уроках української мови треба вміло та в міру.

Отже, до використання дидактичних віршів підходити треба творчо та зі знанням справи. На нашу думку, дидактичні вірші допомагають учням оволодівати культурою слова. Вправи з використання дидактичних віршів у школі сприяють розвиткові уяви та творчого мислення школярів, навчають свідомо ставитися до слова, доречно і влучно вживати його у різних мовленнєвих ситуаціях.

Література:

1. Антоненць М. Гуманізм педагогічних нововведень В. О. Сухомлинського / М. Антоненць // Початкова школа. 1997. №9. С. 35–38.
2. Коваль Г. Методика викладання української мови: навч. посібник / Г. Коваль, Н. Деркач, М. Наумчук. Тернопіль: Астон, 2008. 287 с.
3. Лужецька Л. Поетичне слово на уроках рідної мови / Л. Лужецька, М. Проць, В. Мірчук. – Дрогобич: Вимір, 1998. 50 с.
4. <https://vseosvita.ua/library/cikavi-vpravi-dla-vivcenna-temi-prikmetnik-60335.html>
5. <http://dspu.edu.ua/hsci/wp-content/uploads/2017/12/012-41.pdf>
6. <https://naurok.com.ua/zbirka-virshi-virshovan-ipravila-na-urokah-ukra-nsko-movi-37823.html>
7. <https://onlyart.org.ua/dictionary-literary-terms/virshuvannya/>